

“МОНГОЛЫН ЭЗЭНТ ГҮРНИЙ АЛБАН БИЧГИЙН УЛАМЖЛАЛ ГАДААД ХАРИЛЦААНЫ ЗАХИДАЛ БИЧИГТ ТУССАН НЬ

*(Цагаагчин хонин жилийн хаврын тэргүүн сарын шарагчин туулай өдөр
Гуулин улсын ванд илгээсэн Хубилай хааны жуу бичгийн жишээн дээр)*”

Б.Ариунбайгаль
МУИС-ийн ШУС-ийн
Ази судлалын тэнхим

Монголчуудын албан бичгийн уламжлал нь маш эртний түүхтэй. Тухайлбал, бидэнд мэдэгдээд байгаа Монголын хамгийн анхны гадаад харилцааны захидал бичиг болох ХТӨ 192 онд Хүннүгийн Модун хаанаас Хятадын Хан улсын хатан хаан Гао хоу-д илгээсэн захидал¹ бөгөөд Сяньби, Тоба, Хятан, Их Монгол, Их Юань улс гээд манай түүхийн үе үед холбогдох олон арван захидал харилцааны бичиг нь жинхэнэ эхээрээ, эсвэл монгол болон харь орны түүх сударт тэмдэглэгдэн өнөө үед уламжлагджээ.

Тухайлбал, солонгос түүхийн сурвалжуудад Монголтой холбоотой мэдээ занги болоод эртний солонгос эх буюу нангиадаар тэмдэглэсэн Монгол-Солонгосын харилцааны бичгүүд нэлээд их буйг дурдвал эрт, дунд үеийн Солонгосын түүхийн сурвалжууд болох “Гурван улсын түүхэн тэмдэглэл (сол. 삼국사기, нан. 三國史記)”, “Гурван улсын нөхсөн судар (сол. 삼국유사, нан. 三國遺事)”, “Зүүн гүрний цэргийн толь (сол. 동국병감, нан. 東國兵鑑)”, “Гуулин улсын судар (сол. 고려사, нан. 高麗史)”, “Гуулин улсын судрын чухал анги (сол. 고려사절요, нан. 高麗史節要)”, “Чосонь улсын магад тэмдэглэл (сол. 조선왕조실록, нан. 朝鮮王朝實錄)” зэрэг болно. Эдгээрээс гадна Солонгосын хойгт оршиж байсан үе үеийн төрт улсуудын элчсийн замын тэмдэглэлүүд байх бөгөөд Монголд өнөөгийн байдлаар дээрх сурвалжуудад үлдсэн Монгол-Солонгосын захидал харилцааны бичгүүдийн талаарх судалгаа харьцангуй богино хугацаанд чамлахааргүй хэмжээнд явагджээ.

Тэдгээрээс томоохныг нь дурдах аваас “Гуулин улсын судар”-ын “Сурвалжит гэр”-ийн 1218-1294 оны хэсэгт холбогдох мэдээнд Монголоос Корйё улсад илгээсэн 136 захидал бичиг, Корйё улсаас Монголд илгээсэн 171 захидал

¹ Энэхүү захидлын эх бидэнд уламжлагдан ирээгүй бөгөөд уг захидлын тухайт мэдээ хийгээд нангиад орчуулга нь “Ши-цзи (史記, shi ji, 사기)”-гийн 110-р дэвгрийн 136, Бань Гу-гийн “Цянь Ханьшу (前漢書, qian han shu, 전한서)”-гийн 94-д тэмдэглэгдэн үлдсэн байна. Уг захидлын талаар Сумьяабаатар Б., “Монгол хэл, утга зохиол, аман зохиолын ном зүй. 1”, Монгол хэл. Шинжлэх ухааны академийн хэвлэл, УБ., 1972, 5-9-р тал; Содном Б., Цогтэрэл нар, “Уран зохиолын цоморлог” сэтгүүл, №11, УБ., 1958, 171-р тал; Ариунбайгаль Б., “1270 онд Гуулин улсаас Монголд илгээсэн төрийн захидал бичгүүд” магистрын ажил, УБ., 2011, 6-14-р талаас дэлгэрэнгүй үзнэ үү.

харилцааны бичиг буйг доктор Б.Сумьяабаатар судлан гаргасан байдаг. Түүнчлэн доктор Ц.Цэрэндорж “Чосонь улсын магад тэмдэглэл”-д үлдсэн Монголтой холбоотой бүхий л мэдээ занги болоод баримт сэлтүүдийг судалж олны хүртээл болгожээ.²

Харин энэ удаа бид Монголын эзэнт гүрний албан бичгийн уламжлал гадаад харилцааны захидал бичигт хэрхэн туссаныг “Цагаагчин хонин жилийн хаврын тэргүүн сарын шарагчин туулай өдөр Гуулин улсын ванд илгээсэн Хубилай хааны жуу бичиг”-ээр дамжуулан өгүүлэхийг зорилоо. Энэхүү захидал нь “Гуулин улсын судар”-ын “Сурвалжит гэр”-т тэмдэглэгдэн үлдсэн ба Монгол улсад хараахан судалгаа хийгдээгүй байгаа тул уг захидлыг анх удаа нийтийн хүртээл болгож байна.

1. Монгол албан бичгийн ангилал ба хэлбэр

Монголын их хаад, хааны угсааны ноёд эздийн буулгасан бичиг баримтын зүйлсийг зарлиг, үг, захидал, гэрэгэ гэх мэтээр ангилан хэлэлцэж болно.

- Зарлиг. “Их хааны буулгадаг зарлиг тушаалыг л монгол хэлээр “зарлиг”, харин түүнээс бусад хааны угсааныхан, хатад, аймгийн ахлагч, сайд, түшмэдийн тушаал зааврыг “үг” хэмээн нэрлэдэг байсан агаад энэ нь Хубилай Их Юань улсыг зарлан тунхагласан 1260 оноос Тогоонтөмөр хаан Дайдуг орхин умар тийш хандсан 1368 он хүртэлх 100 орчим жилийн хугацаанд мөрдөгдсөн Их Юань улс дахь бичиг хэрэг хөтлөлтийн онцлог гэж хэлж болно.”

- Үг (тушаал). Дээр өгүүлсэнчлэн их хаанаас бусад их бага хаад ноёдын гаргаж буй захирамж тушаалыг “үг” хэмээн нэрлэдэг байжээ. Харин түүнийг бичгийн хэлбэрт оруулсныг “бичиг” хэмээн нэрлэдэг байсан бололтой.

- Захидал. Гадаад орны хаад ноёд, шашны тэргүүнд явуулах захидлын хүлээн авагч нь захидал илгээгч монгол хаад эздийн шууд харьяаны этгээд биш учир (хэдийгээр Монголын хаад оорсдийгөө Мөнх тэнгэрийн тааллаар дэлхий ертөнцийг бүхэлд нь захирах ёстой гэж үздэг байсан боловч) Монголын Эзэнт гүрэн дотроо буулгадаг зарлигтай адилхан байх боломжгүй байсан гэлтэй. Тиймээс тэдгээр захидал нь зарлиг, захидлын хоёрдмол шинжтэй байсан бололтой. Монголын их хаадын харь улсад илгээсэн захидал монгол эхээрээ үлдэж хоцроогүй учир бусад хэлээрх эхээр дамжуулан таамаглаж болно. Тэдгээрээс үзэхэд шууд зарлиг хэмээн нэрлэсэн зүйл үгүй боловч, агуулга хийгээд дээр нь дарсан тамганаас үзэхэд “зарлиг”-ийн шинжийг бас агуулж байжээ. Гүюг хааны Ромын папад илгээсэн захидалд “Мөнх тэнгэрийн хүчинд

² Цэрэндорж Ц., “Манжийн эрхшээлийн үеийн Монголын түүхэнд холбогдох солонгос сурвалжийн зарим мэдээ” өгүүлэл, ШУА., “Чин улс ба монголчууд” сэтгүүл, УБ., 2012, 247-266-р тал.

Их Монгол улсын Далай хааны зарлиг. Ил, булха иргэнд хүрвээс биширтүгэй, айтугай” хэмээх үсэг бүхий тамга дарснаас үүнийг таамаглан мэдэж болно.³

Монголын их хаад харь улсын хаадад захидал бичиг явуулахдаа ихээхэн хашир болгоомжтой хандаж байсныг 1266 онд Хубилай хаанаас Японы ванд илгээсэн захидлаас харж болно. Тэрхүү захидлын нэр нь хүртэл “Их Монгол улсын хааны барьсан бичиг” хэмээх туйлын даруухан байсан ажээ. Өөрөөр хэлбэл, үе үеийн Хятадын төр улсуудаас хөрш зэргэлдээ улс орнуудад илгээдэг байсан төрнийн бичигтэй харьцуулахад тун даруухан үг хэллэгтэй байжээ. Энэ захидалд урьдны судлаачдын үзэж ирсэн биш ямар нэгэн сүрдүүлэг, дарамт гэхээр зүйл байхгүй, нэгэн төрлийн амар мэндийг асуусан захидалтай ойрхон гэж зарим судлаач үздэг.⁴

Монголын эзэнт гүрэн даяар албан бичгийн гол хэл нь монгол хэл байжээ. Хаад эздийн зарлиг, тушаал, захидал бичгийг монгол хэлээр бичиж, түүнийгээ харь хэлээр орчуулдаг байв.

Харин хэрэглэх бичгийн хувьд, дор хаяж 1269 оноос хойш хаад эздийн зарлиг тушаалыг монгол бичгээр бус, дөрвөлжин бичгээр бичиж эхэлсэн бололтой. Үүнийг “Монгол үсэгт хөёр зүйлийн хэлбэр буй. Нэгийг нь уйгуржин, харин нөгөөг нь дөрвөлжин хэмээмүй. Урьд цагт жуу бичиг, тамганы бичээст дөрвөлжинийг нь хэрэглэж, одор тутмын ажил хэрэг явуулахад уйгуржиныг хэрэглэдэг байсан...” хэмээх солонгос сурвалжийн мэдээнээс харж болно. Дөрвөлжин бичгийг тархаах тухай Хубилай хааны зарлигт ч “Аливаа хаш тамга, тархаах зарлигийг Монголын шинэ үсэг (дөрвөлжин үсэг)-ээр бичээд, бус улсын үсгийг дагалдуулан хавсаргагтун” гэж энэ талаар машинд тодорхой заасан байдаг.

Үүнээс үзэхэд хаад эздийн зарлиг, тушаалыг дөрвөлжин үсгээр бичиж байсан нь тодорхой агаад Их Юань улсын үеийн зарлиг тушаал монгол бичгээс илүүтэйгээр дөрвөлжин бичгээр үлдэж хоцорсон нь ч үүнтэй холбоотой болов уу.

Их Юань улс нь нанхиад газрыг эрхэндээ оруулсан тул монголоор бичсэн зарлиг, тушаалыг нанхиадаар орчуулах зайлшгүй шаардлагатай байжээ. Тиймээс албан бичгийн тогтсон үг хэллэгийг нанхиадаар орчуулах нарийн дэг ёс байсан агаад тухайлбал зарлиг, захидлын хамгийн эхэнд бичдэг “Мөнх тэнгэрийн хүчинд” хэмээх хэллэгийг “長生天氣力[裡]” хэмээн орчуулж хэвшсэн ажээ. Гэвч дээр нанхиад орчуулгын үг хэллэг нь анхнаасаа шууд хэлбэршин тогтсон зүйл бус, нэлээд урт хугацааг туулсны эцэст нанхиадаар ннгэж орчуулна гэж тогтож,

³ Цэрэндорж Ц., “Бичиг үсэг, албан бичгийн уламжлал” - “Хубилай хаан ба түүнийг залгамжлагчид”, УБ., 2015, 121-122-р тал.

⁴ Sugiyama 杉山正明, モンゴル帝国の興亡<下>, 講談社現代新書, 1996, p. 120 (Цэрэндорж Ц., дурдсан зохиолоос дам эшлэв.)

хэвшсэн ажээ. Тухайлбал, Хубилай хаанаас Японы ванд илгээсэн захидалд “上天眷命” гэсэн нь “Мөнх тэнгэрийн хүчинд” гэдгийн орчуулга агаад анхандаа захидал, зарлигийг хүлээн авч буй улс орны албан бичгийн хэллэгт тааруулан, ийнхүү нанхиадаар арай өөрөөр орчуулж байсныг харуулж байна. Өөрөөр хэлбэл, Хубилайн үед албан хэргийг нанхиадаар хөтлөх, орчуулах систем бүрэн хэлбэршин тогтохоос өмнө шилжилтийн шинжтэй үе байсан ажээ. Их Юань улсын эзэн хааны зарлигийг “шэнчжи (聖旨)”, “жуу [бичиг](詔)” хэмээн 2 янзаар ялгаварлан нэрлэдэг, түүнийгээ ч хатуу чанд мөрддөг байсан билээ. “Шэнчжи” гэдэг нь монгол хэлээрх зарлигийг нанхиадаар орчуулсныг, харин “жуу” гэдэг нь анхнаасаа нанхиад хэлээр үйлдсэн зарлигийг хэлдэг байжээ.⁵

Цагаагчин хонин (신미, 辛未, 1271 он) жилийн хаврын тэргүүн сарын шарагчин туулай (기묘, 己卯) одор Гуулин улсын ванд илгээсэн Хубилай хааны жуу бичиг

Эртний солонгос эх

8	7	6	5	4	3	2	1
致稽緩匱乏王迎詔于郊	所需糧餉卿專委官赴彼逐近供給鳩集船艦待於金州無	昌洪茶丘將兵送抵海上比國信使還姑令金州等處屯住	輯爾家復遣趙良弼充國信使期于必達仍以忽林赤王國	爲渠疆吏所梗不獲明諭朕意後以林衍之故不暇及今既	好中國又與卿國地相密邇故嘗詔卿道達去使講信修睦	忽林赤王國昌洪茶丘等四十人來詔曰朕惟日本自昔通	己卯蒙古遣日本國信使秘書監趙良弼及

“고려사”, 券第二十七, 1957, 408쪽.

⁵ Цэрэндорж Ц., “Бичиг үсэг, албан бичгийн уламжлал” - “Хубилай хаан ба түүнийг залгамжлагчид”, УБ., 2015, 130-р тал.

Эхийн сийрүүлэг (Солонгос, Нангиад дуудлага)

Мөр 1

Эртний солонгос эх:	己	卯	蒙	古	遣	日
Солонгос дуудлага:	자	기	몽	고	견	일
Нангиад дуудлага:	ji	mǎo	méng, měng	gu	qian	ri
	良	粥				
	양	필				
	liáng	bi				

Мөр 2

Эртний солонгос эх:	及	忽	林	赤	王	國
Солонгос дуудлага:	급	홀	임	적	왕	국
Нангиад дуудлага:	ji	hū	lín	chì	wáng, wàng	guó
	來	詔	曰	朕	惟	日
	래	조	왈	짐	유	일
	lái, lái	zhào	yue	zhèn	wéi	ri

Мөр 3

Эртний солонгос эх:	通	好	中	國	又	與
Солонгос дуудлага:	통	호	중	국	우	여

本	國	信	使	秘	書	監	趙
본	국	신	사	비	서	감	조
běn	guó	xìn	shǐ, shì	mì, bì	shū	jiān, jiàn	zhào

昌	洪	茶	丘	等	四	十	人
창	홍	다	구	등	사	십	인
chāng	hóng	chá	qiū	děng	sì	shí	rén

本	自	昔
본	자	식
běn	zì	xī

卿	國	地	相	密	邇	故	舊
경	국	지	상	밀	이	고	상

Нангиад
дуудлага:

tōng, tōng 詔	hǎo, hào 卿	zhōng- zhòng 道	guó 達	yòu 去	yǔ, yú, yù 使
조	경	도	달	거	사
zhào	qīng	dào	dá, tà	qu	shǐ, shì

Мөр 4

Эртний солонгос
эх:

Солонгос
дуудлага:

Нангиад
дуудлага:

睦	爲	渠	疆	吏	所
목	위	거	강	이	소
mu	wéi, wèi	qú	jiāng	lǐ	suǒ
以	林	衍	之	故	不
이	임	연	지	고	불
yǐ	lín	yǎn	zhī	gù	bu

Мөр 5

Эртний солонгос
эх:

Солонгос
дуудлага:

Нангиад
дуудлага:

既	輯	爾	家	復	遺
기	집	이	가	복	건
jì	jí	ěr	jiā, gū, - jiā, jiē	fu	qiān
于	必	達	仍	以	忽
우	필	달	잉	이	흠
yu	bì	dá, ta	réng	yǐ	hū

qiāng guo dì, de, di xiāng, mì èr gu cháng
講 信 修 xiàng

강 신 수

jiǎng xìn xiū

梗 不 獲 明 論 朕 意 後

경 불 획 명 유 짐 의 후

gěng bu huò míng yu zhèn yì hòu

暇 及 今

가 급 금

xia jí jīn

趙 良 弼 充 國 信 使 則

조 양 필 충 국 신 사 기

zhào liáng bì chōng guo xìn shǐ, shǐ qī, jī

林 赤 王

임 적 왕

lín chì wáng, wàng

Мөр 6

<i>Эртний салонгос</i>	國	昌	洪	茶	丘	將
<i>эх:</i>						
<i>Салонгос</i>	국	창	홍	다	구	장
<i>дуудлага:</i>						
<i>Нангиад</i>	guo	chāng	hóng	cha	qiū	jiāng, -
<i>дуудлага:</i>						jiàng
	使	還	姑	令	金	州
	사	환	고	령	금	주
	shǐ, shì	hái, huán	gu	lǐng, líng	jīn	zhōu

Мөр 7

<i>Эртний салонгос</i>	住	所	需	粮	餉	卿
<i>эх:</i>						
<i>Салонгос</i>	住	所	需	粮	餉	卿
<i>дуудлага:</i>						
<i>Нангиад</i>	zhu	suo	xu	liáng	xiǎng	qīng
<i>дуудлага:</i>						
	給	鳩	集	船	艦	待
	급	구	집	선	함	대
	gěi, jǐ	jiū	jí	chuán	jiàn	dài, dāi

Мөр 8

<i>Эртний салонгос</i>	無	致	稍	緩	價	乏
<i>эх:</i>						
<i>Салонгос</i>	무	치	계	완	래	빈
<i>дуудлага:</i>						
<i>Нангиад</i>	wú, mó	zhì	jié, qì	huǎn	kùl, gul	fá
<i>дуудлага:</i>						

兵	送	抵	海	上	比	國	信
병	송	저	해	상	비	국	신
bīng	sòng	dǐ	hǎi	shàng- shàng- shàng	bǐ, bǐ	guó	xìn

等	處	屯
등	처	둔
děng	chù, chu	tún, zhūn

專	委	官	赴	彼	逐	近	供
전	위	관	부	피	축	근	공
zhuān	wěi, wēi	guān, guān	fù	bǐ	zhú	jìn	gōng, gòng
於	金	州					
어	금	주					
yú, wúyú	jīn	zhōu					

王	迎	詔	于	郊
왕	영	조	우	교
wáng, wàng	yíng	zhào	yú	jiāo

Орчин цагийн солонгос хөрвүүлэг 1.

기묘일, 몽고가일본에국신사(國信使)로비서감조량필(趙良弼) 및홀림적(忽林赤), 왕국창(王國昌), 홍다구(洪茶丘) 등 40여명을보내어왔다. 그들이 가져온조서에이르기를

“내가생각하건데일본은예로부터중국과교통하여우호관계를맺어왔고또당신의나라와는그국경이아주가깝기때문에일찌기당신에게조서를보내고사신을파견하여국교를열여우호를맺게하도록하였다. 그러나일본지방관리들의방해로나의뜻이명확히전달되지못하였었다. 그후에는림연의사건으로그문제를미처제기하지못하였다. 이제와서는당신의나라가안정되었으므로다시조량필을국신사로보내니반드시일본에그가도착하도록할것이다. 이와아울러홀림적, 왕국창, 홍다구의장병들을해변’가에까지보내여국신사가돌아올무렵까지우선금주(金州-김해) 등처에주둔하게되었으니이에필요한군량은당신이그사업을전임관리에게맡기여그지방에파견하고그런근지방에서마련하여공급하도록할것이며선박과군함들을모두어금주에서대기하게하되늦어지거나부족함이없도록할것이다.”라고하였다. 왕이교외에나가서조서를받았다.

북역“고려사”, ‘세가’ 27권, 평양, 1975, 91쪽.

Орчин цагийн солонгос хөрвүүлэг 2.

기묘일, 몽고가 일본국신사 日本國信使로 비서감秘書監 조양필趙良弼과 쿠름치[忽林赤], 왕국창王國昌, 홍다구洪茶丘 등 40명을 보내면서 다음과 같은 조서를 전달했다.

“짐이생각하건데일본은예로부터중국과서로교류했으며또한경의나라와지역이서로가깝기에진작경에게지시해사신을인도하고우호관계를맺도록한바이다. 그러나그나라의국경을지키는관리들이저지하는바람에짐의뜻을분명히전달하지못했으며,그뒤에는림연林衍의일때문에겨를이없었다. 이제그대나라가안정을되찾았기에다시조양필趙良弼을국신사國信使로보내니반드시일본에당도할수있게만전을기하라. 또한쿠름치, 왕국창, 홍다구로하여금군사를거느리고해안까지호송하게하고국신사가돌아올때까지임시로금주金州등지에주둔하게끔조치했다. 주둔하는동안소요되는군량은경이전담관리를주둔지로보내가까운곳에서마련해공급하게할것이며, 전함을금주에집결대기시켜출발이지체되거나물자가부족하는일이없도록하라.”

왕이도성밖까지나가조서를맞이했는데...

국역“고려사”, ‘세가27’, 이현재음김, 서울, 경인출판사, 2008, 155쪽.

Монгол хөрвүүлэг

Шарагчин туулай өдөр. Монголоос Япон руу улсын элчээр писөгам Чо Янпил⁶, Күрүмчи, Ван Гүгчан, Хон Дагү нарын 40 хүн илгээн дараах жуу бичгийг уламжлав.

“Миний бодоход Япон улс эртнээс Дундад улс лугаа харилцаж ирсэн бөгөөд, чиний улстай хил хязгаар харилцан ойр тул, урьд чамд заавар өгч элчийг газарчлан, найрамдал тогтооё хэмээсэн нь бий. Гэтэл тэр улсын хил сахигч түшмэд саад хийсний уршгаар миний санааг ёсчлон уламжилж чадаагүй ба түүний дараа Им Йөнъ-ий хэрэг явдлын улмаас завдсангүй. Харин одоо улс чинь тайван амгалан болсон тул дахин Чо Янпил-ыг элчээр илгээх тул заавал түүнийг Японд хүргэсүгэй. Түүнээс гадна Күрүмчи, Ван Гүгчан, Хон Дагү нарыг цэргээ удирдан далайн эрэг хүртэл дагалдуулан элчийг буцаж ирэх хүртэл Кымжү нутагт цэрэг суулгахаар боллоо. Цэрэг суух хугацаанд шаардлагатай цэргийн хэрэгслийг чи хариуцсан түшмэлийг илгээн, ойр орчмын нутгаас бэлдэн нийлүүлж, хөлөг ба завийг цуглуулан Кымжү-д бэлэн байлгаж, явдал удаашрах, гачигдах зүйлгүй байлга.” гэжээ. Ван жуу бичгийг ордноос гарч хүлээн авав.

Дүгнэлтийн оронд

Хубилай хаан Гуулин улсын ванд илгээсэн дээрх жуу бичгээс үзвэл өгүүлэн бүхий үеийн монгол албан бичгийн онцлог болох үг хэллэг, агуулгын ерөнхий хэлбэр зэрэг нь огт ажиглагдсангүй. Тухайлбал:

Нэгдүгээрт: Хубилай хааны үеэс эхлэн их хаадын зарлигийг “Мөнх тэнгэрийн хүчинд, их суу залийн ивээнд, хаан зарлиг ману” гэсэн 3 мөр тогтсон хэллэгээр эхлүүлэн бичдэг байсан бол энэхүү жуу бичигт тэдгээр үг хэллэг үгүй, түүний нанхиад орчуулга болох “長生天氣力[裡]” буюу “上天眷命” гэсэн хэллэг огт алга байна.

Хоёрдугаарт: Уг бичгийг нанхиадаар “жуу бичиг” хэмээсэн нь дээрх бичгийг анхнаасаа нанхиадаар бичсэн байх магадлал өндөр байна. Учир нь Их Юань улсын эзэн хааны зарлигийг “шэнчжи (聖旨)”, “жуу [бичиг](詔)” хэмээн 2 янзаар ялгаварлан нэрлэдэг, түүнийгээ ч хатуу чанд мөрддөг байсан, “Шэнчжи” гэдэг нь монгол хэлээрх зарлигийг нанхиадаар орчуулсныг, харин “жуу” гэдэг нь анхнаасаа нанхиад хэлээр үйлдсэн зарлигийг хэлдэг байсан тухай бид дээр тэмдэглэсэн билээ.

⁶ Солонгос хөрвүүлгүүдэд зарим үгс ба хүний нэрсийг ялгаатай тэмдэглэжээ. Бид 2 дахь хувилбарыг дагав.

Гэвч дөрвөлжин үсгээр бичсэн зарим нэг зарлигийн бичгийг⁷ “Гуулин улсын судар”-т “жуу [бичиг] (詔)” хэмээн тэмдэглэсэн тохиолдол бас буйг анхаарах нь зүйтэй. Баттай хэлэхэд бэрх боловч, энд дурдагдаж буй дөрвөлжин үсгээрх жуу бичиг нь дөрвөлжин үсгээр нанхиад хэлээр, эсвэл монгол хэлээр бичигдсэн байлаа ч гэсэн нэгэнт нанхиадаар орчуулагдаагүй учраас “шэнчжи” гэж нэрлээгүй байж болох юм. Цаашид дөрвөлжин, эсвэл монгол бичгээр бичсэн (Монгол, нанхиад хэлээр байж болно.) зарлигийг нанхиадаар чухам юу гэж нэрлэдэг байсныг тодруулах шаардлагатай.

“Гуулин улсын судар”-т буй Монголын хааны зарлигийн бичгүүдийг ихэвчлэн “жуу [бичиг] (詔)” гэж нэрлэсэн, бас тэдгээрт монгол албан бичгийн тогтсон ёс бараг харагдахгүй байгаагаас үзэхэд Корйе улсад илгээх аливаа албан бичгийг монголоор бичээд, нанхиадаар орчуулахаас илүүтэй, шууд нанхиадаар бичдэг байсан байх магадлал тун өндөр байна. Үүнийг солонгосчууд эрт цагаас албан хэргээ нанхиад хэлээр хөтөлдөг, нанхиад хэл бичгийг маш сайн эзэмшсэнтэй холбон тайлбарлаж болно.

Нөгөө талаар, Корйе улсад илгээж байсан албан бичгүүдийн жинхэнэ эх эдүгээ уламжлагдан ирээгүй нь бидний судалгаанд бэрхшээл учруулж буй агаад монгол хэлээр бичээд, нанхиадаар орчуулдаг, өөрөөр хэлбэл монгол, нанхиад хоёр хувь үйлддэг байсан байж болохыг ч үгүйсгэх аргагүй. Нөгөө талаар, “Гуулин улсын судар”-т оруулахдаа монгол, эс бөгөөс нанхиад эхийн хэлбэр онцлогийг эвдэн, агуулгыг алдагдуулалгүй, солонгос сурвалжийн хэлбэр найруулгаар тэмдэглэсэн гэж үзлээ гэхэд албан бичиг, захидлуудын монгол эхийн тухай бараг дурдахгүй байгаа нь хачирхалтай санагдана. Энэ бүхэн нь Гуулин улсад илгээх аливаа албан бичгийг шууд нанхиадаар бичдэг байсан гэж үзэхэд хүргэж байгаа юм. Гэвч цаашид илүү нарийн судалгаа хийж, ул суурьтай шинжлэн үзэх шаардлагатай гэж үзэж байна.

---

⁷ “Гуулин улсын судар” –Сурвалжит гэр, боть 27, Вөнъжон 14-р он, Хаврын тэргүүн сарын хар нохой өдрийн тэмдэглэл.

Ашигласан бүтээл

1. Гуулин улсын судар, “Сурвалжит гэр”, 27-р дэвтэр, Пхеньян, 1975.
2. Сумьяабаатар Б., “XIII-XIV зууны Монгол, Солонгосын харилцааны бичгүүд”, ШУА-ийн хэвлэл, УБ., 1978.
3. ИХйёнъжай, “Солонгос үндэстний соёлын нэвтэрхий толь 2”, Сөүл, Самхва хэвлэл, 1994.
4. Ким Рагжүнь, “Нью-эйс солонгос хэлний тайлбар толь”, Сөүл, Кымсөн сурах бичиг хэвлэл, 1987.
5. Хань Жөнхый хөрвүүлэв, “Гуулин улсын судар”, “Сурвалжит гэр”, 7-р дэвтэр, Сөүл, Кйён-инь хэвлэл. 2008.
6. Цэрэндорж Ц., “Манжийн эрхшээлийн үеийн Монголын түүхэнд холбогдох солонгос сурвалжийн зарим мэдээ” - “Чин улс ба монголчууд”, Тохокү их сургууль, Сэндай, 2012.
7. Цэрэндорж Ц., “Бичиг үсэг, албан бичгийн уламжлал” - “Хубилай хаан ба түүнийг залгамчлагчид”, УБ., 2015.